



# תמונת מצב חופי ישראל 2004

ניר פפאי



הדוחות הקודמים בחנו את מצב החופים על פי נושאים (בנייה, גידור, מרינות וכד'). אולם כאשר אנו מדברים על חוף הים, אנו מתכוונים למעשה למכלול רחב, הכולל רצועות שונות שלכל אחת מאפיינים ייחודיים ושימושים נבדלים: הרצועה הימית, רצועת החוף ועורף החוף. משום כך, בחרנו השנה לבחון את תמונת מצב חופי הים התיכון בדרך מעט שונה, בהתאם לאותן רצועות. גם הצעת החוק הממשלתית לשמירת הסביבה החופית, אשר עברה בקריאה ראשונה ביולי 2003 ותפסה את מקומה של הצעת החוק הפרטית, מתייחסת לרצועות אלו. הסעיפים המרכזיים בהצעת החוק המתייחסים לרצועות השונות, שולבו בדוח.

את המגמות העולות מתוך הדוח ניתן לסווג לאלו שבמגמת נסיגה, לאלו שבמגמת שיפור ולאלו שללא שינוי.

## במגמת נסיגה:

- א. התנערות רשויות מאחריותן - רשויות ממלכתיות המתנערות מאחריותן, ובוחרות בדרך הקלה והנוחה. כך לגבי איסור סיטונאי על רחצה בחופים, וכך גם לגבי דרישות משטרתיות שרירותיות לכאורה לגידור קטעי חוף.
- ב. "ישראל-בלוף" בתכנון - ועדות תכנון ויזמים מוצאים דרכים יצירתיות במיוחד לקדם ולאשר פרויקטים שנויים במחלוקת, כגון שכונת וילות במסווה של מצוקת דיור, בניית מלון בים במסווה של שיקום מצודה, שכונת מגורים בשימוש חורג ועוד.
- ג. סגירת חופים לאירועים - המגמה של סגירת חופים לאירועים הולכת וצוברת תאוצה. העובדה, כי בית המשפט המחוזי בבאר שבע בחר שלא להתמודד עם התופעה - אינה תורמת לכך, בלשון המעטה.

## במגמת שיפור:

- א. איסור נסיעת כלי רכב בחוף - במהלך השנה האחרונה החל משרד הפנים, בשיתוף הרשויות המקומיות ורשות הטבע והגנים, לאכוף את חוק איסור נסיעת כלי רכב בחוף, אשר אושר לפני שבע שנים.

## ללא שינוי במגמה:

- א. זיהום הים נמשך, ונותר כמעט ללא כל שינוי בהשוואה לשנים קודמות. כך גם לגבי ההמלצות לאופן הניטור של איכות המים בחופי רחצה, אשר ממשיות להעלות אבק.
- ב. תשלום בחופים - בכל הקשור לגביית תשלום בחופים ניתן להצביע על מגמות סותרות: לצד גביית תשלום מהולכי רגל (בכלל זה במסווה של גביית תשלום עבור חניה), ניתן לציין שיפור מסוים בעקבות הפסקת הגבייה בחופי הרצליה וגבעת אולגה.



# רצועת הים

הים התיכון של ישראל, בשונה מרבות מהמדינות השוכנות לחופיו מצפון, אינו כה צלול, עמוק ושקט, אלא מתאפיין בבתימטריה מתונה, במשטר סערות חזק ובערבול גדול של החול במים, עובדה היוצרת לעיתים עכירות מסוימת של המים. תנאים אלה, בנוסף על טמפרטורות נוחות לרחצה, הביאו לכך שהשימוש המאפיין ביותר את הים התיכון של ישראל הוא לרחצה ולספורט ימי לסוגיו. השנה, נאסרה הרחצה בחלקים נכבדים של הרצועה הימית, ואילו האזורים המוסדרים לרחצה הצטמצמו משמעותית. מבחינת זיהום הים, קשה להצביע השנה על התקדמות כלשהי.



## התרחצת בחוף שאינו מוכרז - סיכוי רב שעברת עבירה פלילית שדינה קנס או מאסר

לקראת פתיחת עונת הרחצה, פירסם משרד הפנים את דוח פרישת חופי רחצה מוכרזים וחופים אסורים לרחצה, הממפה בצורה מסודרת את החופים לפי צו הסדרת מקומות רחצה, התשס"ד 2004<sup>1</sup>. השוואה בין הצו החדש לצווים הקודמים מעלה תמונה מדאיגה בשני נושאים מרכזיים: אורך החופים המוכרזים הכוללים שירותי הצלה הצטמצם משמעותית מ-18 ק"מ ל-13.3 ק"מ בלבד, בעוד שאורך החופים האסורים לרחצה עלה באופן דרמטי מ-13 ק"מ לכ-70 ק"מ. במסגרת זו, לא נכללו מרבית השטחים הסגורים מסיבות בטחוניות. מכאן, שבפועל כ-100 ק"מ של חוף אסורים לרחצה, שהם כ-50% מרצועת חוף הים התיכון של ישראל. חלק מהגידול ניתן להסביר במיפוי מחודש ועדכני של החוף, אולם בדיקה פרטנית מלמדת כי בחלק מהמקרים מדובר באיסור רחצה גורף. לדוגמה, אסורים לרחצה מרבית חופי נתניה, חופי אשקלון והחופים מצפון לעכו, כפי שניתן להתרשם מהמפות<sup>2</sup>.

המשמעות בפועל היא, כי אדם המתרחץ בחוף המוגדר כאסור לרחצה מבצע עבירה פלילית, בגינה ניתן להעמידו לדין. אם יורשע העבריין, ייגזרו עליו קנס או מאסר, תלוי בנסיבות<sup>3</sup>.

חופים אסורים לרחצה			חופים מוכרזים			
מספר החופים	אורך בק"מ	אחוז מאורך החוף	מספר החופים	אורך בק"מ	אחוז מאורך החוף	
102	18.0	9.1%	22	12.9	6.5%	צו ישן
87	13.3	6.7%	66	69.2	35.1%	צו חדש
-15	-4.7		+44	+56.3		פער בין הצווים

סעיף 1 לחוק הסדרת מקומות רחצה, תשכ"ד - 1964, קובע כי בסמכותו של שר הפנים לאסור בצו את הרחצה בחלק של חוף ים שגבולותיו מסומנים בצו, אם הרחצה באותו חלק עלולה לדעתו לסכן חיים. כמו כן רשאי השר, לאחר התייעצות עם שר הבריאות, לאסור רחצה כאמור אם זו עלולה לפגוע בבריאותם של המתרחצים. כלומר, שר הפנים יכול לאסור רחצה בחוף מסוים, תוך הנמקת האיסור בסיכון חייהם של בני אדם או בפגיעה בבריאותם. כמו כן, מסמך החוק בסעיף 3 את שר הפנים לקבוע בצו שמקום פלוני יהיה מקום רחצה מוכרז.

סעיף 12 לחוק הסדרת מקומות רחצה קובע, כי המתרחץ במקום שהרחצה בו אסורה דינו קנס, וכי המתיר לקטין שבחטו או בפיקוחו, ושטרם מלאו לו 15 שנה, להתרחץ במקום שהרחצה בו אסורה, או אינו מונע מבעדו להתרחץ כאמור כאשר יש ביכולתו לעשות זאת - דינו קנס או מאסר של חודש.

בדברי ההסבר לחוק משנת 1964 נאמר: "... הפרת איסור הרחצה או עבירה על צו או חוק עזר שהותקנו מכח החוק המוצע יהיו עבירות קנס, ושוטר או פקח של רשות מקומית יוכל למסור לעבריניים, בו במקום, הזמנה לדין שיש עימה ברירה לתשלום קנס קצוב ללא משפט. פקח של רשות מקומית יכול גם לדרוש מכל מי שעבר לעיניו עבירה על החוק המוצע, או על צו או חוק עזר לפיו שיהיה עצמו, ואם סירב להזדהות יוכל הפקח לעצרו עד לבוא שוטר ...". פרשנות ברוח זו לחוק כבר ניתנה בפסק דינו של השופט ברלינר בבית המשפט המחוזי בחיפה, שקבע כמובן מאליה כי המתרחץ במקום שהרחצה בו אסורה עובר עבירה<sup>4</sup>.

קשה להשתחרר מהתחושה, לפיה נוקט משרד הפנים בדרך הקלה, איסור הרחצה, ובכך מוריד מעצמו את האחריות לנושא. הרי לפי גישה זו, ניתן לאסור את הטיולים ברחבי הנגב משום שמסוכן לטייל...





## זיהום ים - עברה שנה ושום דבר (כמעט) לא השתנה

הדוח השנתי לבחינת איכות מימי החופין של ישראל בים התיכון לשנת 2002, אשר פורסם במהלך שנת 2003 על ידי חקר ימים ואגמים לישראל, אינו נושא עימו כל בשורה גדולה. סיכום הממצאים העיקריים וההמלצות המופיעות בדוח, זהים כמעט לחלוטין לאלה שפורסמו בשנה שעברה.

הממצאים העיקריים: "כמויות משמעותיות של חומרים אנתרופוגניים מוחדרות למימי החופין של ישראל בים התיכון, הן ממקורות נקודתיים (מוצאי שפכים ונחלי החוף) והן ממקורות מבוזרים (מי נגר והסעה אטמוספירית). כתוצאה מכך, נמצא זיהום משמעותי במתכות כבדות, נוטריאנטים וחומרים אורגניים שונים בכמה מוקדים לאורך החוף, ובמיוחד במפרץ חיפה, בנמלים ובמעגנות, באזור המוצא הימי לבוצה מהמפעל לטיהור שפכי גוש דן (שפד"ן), בסמוך למוצא הימי של 'אגן כימיקלים', בבתי הזיקוק באשדוד ובסמוך למוצאים של חלק מנחלי החוף".

לפי כללי אמנת ברצלונה, אשר אושררה על ידי מדינת ישראל וקיבלה ביטוי בחוקים למניעת הזרמה לים, חל איסור להזרים או להטיל פסולת אל הים, למעט לפי היתר זמני של ועדה בינמישרדית, שהרכבה קבוע בחוק. למרות זאת, קיימים לאורך חופי הארץ מספר לא קטן של מוקדי הזרמה של שפכים תעשייתיים ו/או ביתיים, אשר הזרמתם מתאפשרת. להלן תיאור נקודות ההזרמה העיקריות לאורך חופי הים התיכון, כפי שפורסם בדוח שנערך השנה על ידי עמותת 'צלול'.



הביוב העירוני של נהריה נשפך לים

1. **ביוב נהריה** - עיריית נהריה המשיכה גם השנה להזרים את הביוב העירוני לים, לאחר סינון ראשוני בלבד.

2. **ביוב עכו** - גם עיריית עכו המשיכה השנה להזרים את הביוב העירוני לים, לאחר סינון ראשוני בלבד.

3. **מוצא נחל נעמן** - הזיהום העיקרי בנחל הוא תוצאה של ביוב תעשייתי ממפעל "מילואות", המורכב משלושה מפעלים: "מילובן", "מילועוף" ו"מילואור". כמו כן, מזוהם הנחל מביוב המזרם מקיבוצי הסביבה, עין המפרץ וכפר מסריק, ומחזירות הממוקמות ליד נחל עיבלין.

4. **מוצא השפכים של מפעל "תעשיות אלקטרו-כימיות"** - מהווה מקור עיקרי לזיהום בכספית של מי מפרץ חיפה. יחד עם זאת יצוין, כי זיהום זה נמצא במגמות ירידה בשנים האחרונות.

5. **נחל הקישון** - המזהמים העיקריים הם: מתקן טיהור שפכים חיפה וחמשת המפעלים - חיפה כימיקלים, גדות (פטרוכימיה וביוכימיה), בתי זיקוק, כרמל אולפנינים ודשנים. כמו כן, לאורך הנחל ממוקמים מפעלים נוספים, אשר שפכיהם מתנקזים לנחל ומהווים מזהמים משניים, כגון חברת החשמל, מפעל שמן, פז, סונול, דור אנרגיה, סולתם, תלמה, אגד. הסדימנט (קרקעית) בנחל הקישון הוא המזוהם ביותר במתכות, ובמיוחד בכספית, מבין נחלי החוף.

6. **שפכי בריכות דגים במעגן מיכאל** - שפכים אלה כוללים הפרשות דגים ושאריות מזון, המכילים ריכוזים גבוהים של חנקן אנאורגני, בעיקר אמוניה וניטרט. אלה עלולים לגרום לפריחה של אצות מיקרוסקופיות, שלאחר מכן מפרישות חומרים רעילים למים.

7. **נחל חדרה** - המים מזוהמים בעיקר במעלה הנחל, ומזרמים לים בסמוך למוצא מי תחנת הכוח בחדרה. מקורות הביוב העיקריים כוללים תקלות במכון הטיהור של מפעלי נייר חדרה; זיהום תעשייתי מאזור התעשייה חדרה-צפון - מוסכים, מסגריות וכו'; גלישות ביוב של ערערה, אום אל פאחם וכפרים נוספים במעלה אגן הניקוז.

8. **נחל אלכסנדר** - מעלה הנחל סובל מזיהום תעשייתי כבד, כתוצאה מהזרמת ביוב מיישובים ביהודה ובשומרון, בעיקר משכם ומטול כרם. חלק מביוב גולמי זה מטופל במאגר יד חנה. במורד הנחל מספר מקורות זיהום נוספים, בהם בריכות הדגים של קיבוץ מעברות והרפתות של קיבוץ גבעת חיים.

9. **נחל פולג** - במעלה הנחל שפכים מיישובים ביהודה ובשומרון. נוסף עליהם אזור התעשייה על גדות נחל רעננה, הזורם לנחל פולג, ותקלות של מכוני הטיהור רעננה וקולחי השרון.



**10. חוף הרצליה - זיהום הים נובע בעיקרו כתוצאה מעומסים, מתקלות ומגלישות של מכון הטיהור של הרצליה, המזרים בימים כסדרם מי ביוב מטהרים לעומק הים.**



השפכים של 'תעשיות אלקטרוכימיות'

**11. מוצא השפד"ן - בוצה של שפכי גוש דן, הכוללת גם מתכות כבדות, המוזרמת בהיקף של 15,000 מ"ק ליום לעומק הים.**

**12. נחל שורק - לאחר הקמת מתקני הטיהור של שפכי ירושלים ובית שמש, וחיבור שפכי רחובות לשפד"ן, מקור הזיהום העיקרי של הנחל כיום הינו שפכי עיריית יבנה, וכן "גלישות" ממתקני טיפול שונים במורד הנחל.**

**13. נחל לכיש - זרימה קבועה, אם כי קטנה יחסית בהיקפה, של ביוב עירוני, הזורם לים ממתקן הטיפול של עיריית אשדוד.**

**14. אגן כימיקלים - במוצא הצינור של אגן כימיקלים, מול תחנת הכח באשדוד, נמדדו ריכוזים גבוהים של כרום ושל מנגן.**

## ניטור ומידע חלקי בכל הקשור לזיהום הים בחופי רחצה

בדיון שנערך בחודש מאי בוועדת המשנה למפגעי איכות הסביבה בכנסת בנושא מפגעים סביבתיים בחופי רחצה, עלו מספר סוגיות אשר נותרו ללא מענה - בכל הקשור לאיכות המים בחופי רחצה, הניטור והמידע הנמסר לציבור. אגב, תהיות אלו הועלו כבר בדוח חופי ישראל 2000:

- הניטור נערך אך ורק בחופים המוכרזים, שהם כ-6.5% מאורך החופים הכולל (13 ק"מ מתוך 197 ק"מ), ואינו נותן מענה למתרחצים בחופים שאינם מוכרזים.
- הניטור נערך רק בעונת הרחצה, ובכך אינו נותן מענה לקהלים שבוחרים להתרחץ או לגלוש מחוץ לעונה.
- בפעולת הניטור מעורבים שלושה גופים שונים: הרשות המקומית, הדוגמת, משרד הבריאות, הבודק, ומשרד הפנים, הסוגר את החוף במקרה של זיהום.
- התקן הנוכחי מתייחס למספר הקוליפורמים כאינדיקטור לאיכות המים, ואינו מספיק רגיש למזהמים אחרים.
- לציבור אין יכולת לדעת את איכות המים בחוף, אלא רק אם רמות הזיהום עומדות בתקן או חורגות ממנו.
- המידע לציבור אודות ממצאי הניטור אינו נגיש וזמין במרבית חודשי השנה ובמרבית החופים בארץ. אין פרסום בתחנות ההצלה, בעיתונות ובתקשורת המקומית, ואף לא באתרי אינטרנט<sup>5</sup>.

## הצעת החוק לשחירת הסביבה החופית בהתייחס לרצועת הים:

- פגיעה בסביבה החופית - פעולה של אדם, לרבות כל אחת מאלו, הגורמת לשינוי ניכר במהלך ההתפתחות הטבעית של הסביבה החופית:**
- (1) פגיעה במערכות אקולוגיות המתקיימות בסביבה החופית.
  - (2) פגיעה בטבלאות גידוד ומסלע, במערות ובמצוקים טבעיים, בדיונות חול ובאזורי שפך של נחלים, המצויים בסביבה החופית.
  - (3) פגיעה בקו המגע בין הים והיבשה ושינויו.
  - (4) פגיעה בזרימה ובתנועה הטבעית של החול החופי ובמי הים.
  - (5) גרימת סיכון או נזק לאזורי מחייה של מיני צומח או בעלי חיים, ולרבייתם בסביבה החופית.





## רצועת החוף

רצועת החוף הינה הרצועה הסמוכה לקו המים. להוציא מספר מפרצים ומעט קטעים בהם רצועת החוף הינה סלעית או מעשה ידי אדם, ניתן לאפיין את רוב רצועת חוף הים התיכון של ישראל כישרה, הכוללת רצועה חולית שרוחבה עשרות מטרים (בד"כ בין 20 ל-100 מ'). ייתכן, וכתוצאה מכך, בניגוד למדינות ים תיכוניות שכנות, בהן הבילוי המועדף הוא השיט לאורך החוף, בישראל המאפיין העיקרי והדומיננטי הוא הבילוי ברצועת החוף עצמה. חלק הארי של האוכלוסייה המגיעה לחוף הים שוהה ברצועה זו, והיא מהווה את "מגרש המשחקים" של הציבור הרחב להליכה, למנוחה, למשחק ולפעילויות רבות אחרות. במרבית האזורים העירוניים מהווה רצועה זו את החזית, או את חלון הראווה העירוני, המקשר בין העיר לבין הים.



לאורך רצועת החוף המשיך השנה המאבק, שעיקרו מתומצת לשאלה "למי שייכת רצועת החוף?". גם השנה לא חלה התקדמות משמעותית בכל הקשור לסגירת המרחב הציבורי, המתבצעת בדרכים שונות: גידור חופים, סגירתם לטובת אירועים מסחריים וגביית תשלום על כניסה לחופים.

## גידור חופים וסגירתם בחסות משטרת ישראל

המדיניות של משטרת ישראל ביחס לאבטחת חופים משתנה מאזור לאזור. על אף העובדה שחלק הארי של החופים העירוניים - ובכלל זה ת"א, חיפה, אשדוד, אשקלון ונתניה - פתוח לכל, ישנם גורמים המציבים בפני חלק מהרשויות דרישות הנראות בלתי מובנות, והן שגורמות לגידור חופים ולסגירתם. בחלק מהרשויות לא רק שדרישות אלו מתקבלות בברכה, הרשויות ממש להוטות לממשן משום שהן מהוות עבורן חלון הזדמנויות לגידור החוף ולסגירתו בתשלום. כך נעשה בשנה שעברה בחוף האקוודוקט בקיסריה, עת גודר החוף באמתלה ביטחונית, וכך גם נעשה השנה ניסיון לגדר את חוף מכמורת בעמק חפר.

במכתב שהוציא רכז רישוי עסקים במשטרת נתניה בחודש מרץ 2004, לקב"ט המועצה האזורית עמק חפר, הוא כותב (ס. ד): "מבחינה בטיחותית וביטחונית, יש לבצע גידור לאורך כל חוף הרחצה".

חוסר האחידות בדרישות המשטרתיות תמוה בפני עצמו. מעבר לכך, גם במקרה זה הרשות בוחרת בדרך הקלה ביותר להתמודד עם נושא שבאחריותה. מדיניות אשר בוודאי אינה תואמת הן את לשון החוק האוסר לגדר בתחום ה-100 מ' מקו המים, והן את המדיניות הרואה בחופים שטח פתוח רציף לכל אורכו. בנוסף, בדרך זו משמשת המשטרה עלה תאנה למארגני אירועים מסחריים בחופים, ותירוץ לגדר את החוף ולסגרו באופן בלתי חוקי.

## סגירת חופים לאירועים - אין הכרעה ואין אכיפה

השנה פסק בית המשפט המחוזי בב"ש בעתירה (עת"מ 269/02), שהגישה החברה להגנת הטבע באמצעות הקליניקה לצדק סביבתי באוניברסיטת ת"א, כנגד האירועים המתקיימים ברצועת החוף בניצנים. החברה להגנת הטבע הגישה את העתירה, כאשר זיהתה מגמה הולכת וגוברת של אירועים פרטיים ומסחריים לאורך החופים, הגורמים לסגירת החוף בפני הציבור הרחב. על אף שהשופט, ברוך אזולאי, נמנע מלדון בסוגיה העקרונית, הוא כותב בפסק הדין כי אין שום נימוק סביר, שיצדיק הימנעות של הוועדה המחוזית מלאכוף את החוק כנגד הפעולות האסורות המתבצעות בחוף. השופט אזולאי קבע גם, כי המועצה האזורית, החברה הכלכלית ואף מנהל מקרקעי ישראל פועלים שלא כדין "בכך שהם נותנים הרשאה או רשיונות עסק לפעולות, הנעשות במבנים שהוקמו ללא היתרי בנייה לשימושים המנוגדים לתכניות המתאר...". יתרה מזאת, השופט קובע כי "מוטלת על



המועצה האזורית ויושב הראש שלה, על המנהל ועל החברה הכלכלית, החובה להימנע ממתן רשיון עסק וממתן הרשאה לפעולות הנעשות שלא כדין, ולפעול להפסקת פעולות הנעשות בניגוד להרשאה שניתנה, או ללא רשיון עסק ביחס לפעולות המחייבות רשיון עסק".



ניצנים. חוף מגודר למשך חודש וחצי בגלל אירוע של ארבעה ימים

על אף אמירות מפורשות אלו של בית המשפט, לא רק שגורמי האכיפה לא פעלו להפסקת הפעולות הנעשות בניגוד לחוק, אלא אף נתנו להם היתר לא חוקי. וכך, גם השנה עולם כמנהגו נוהג, הגדרות בחוף ניצנים הוקמו כבר בראשית מרץ - כחודש לפני פסטיבל בומבמלה, על אף התחייבות מפורשת של יו"ר החברה הכלכלית לחוף אשקלון לח"כ יורי שטרן, כי הגדרות יוצבו רק שלושה ימים לפני האירוע. מפעילי החוף גם לא מיהרו לפרק את הגדרות, ורק כתוצאה מהתערבות החברה להגנת הטבע פורקו הגדרות כשבועיים מתום האירוע. הנה כי כן, אירוע הנמשך ארבעה ימים גרם לסגירת החוף לחודש וחצי. החברה להגנת הטבע הגישה ערעור על פסק הדין לבית המשפט העליון.

## גבייה מהולכי רגל במסווה של חנייה

גביית תשלום מהולכי רגל באופן ישיר נעשית כיום רק בחופים הבאים: חוף הצוק בת"א, חוף דור, חוף נווה ים, החוף השקט בחיפה והחוף העירוני בנהריה. אולם בפועל, ישנה גבייה עקיפה מהולכי רגל בשורה של חופים ובשיטות שונות, להלן שתי הנפוצות שבהן:



חוף הצוק. גובים תשלום מהולכי רגל

**א.** גביית התשלום על החנייה מתבצעת במרחק רב מאוד מהחוף (יותר מק"מ), וכך נאלץ הציבור לשלם בצורה עקיפה על הכניסה לחוף. דרך פעולה זו נהוגה בחופי פלמחים, ניצנים והבוניים.

**ב.** גביית תשלום בגין חנייה בסמוך לחוף, ומניעת כל אפשרות לחנות באזור הגובל. לשיטה זו דוגמאות רבות, ודי עם נציין את חוף תל ברוך בת"א, חוף בית ינאי, חוף מכמורת ורבים אחרים. בשנה שעברה נקטה החברה לפיתוח קיסריה בדרך דומה, עת החלה לגבות כסף עבור החנייה בחוף האקוודוקט. לצד מאבק ציבורי של תושבי אור עקיבא, הגישה עמותת 'אדם טבע ודין' עתירה בנדון נגד המועצה האזורית חוף הכרמל.

בעתירה נטען, כי גביית התשלום "הינה הגבלת חופש התנועה והגישה החופשית של הציבור אל חופי הים, אשר הם משאב ציבורי המיועד לשימוש חופשי של כלל הציבור, ולהנאתו ורווחתו של כל יחיד מכלל הציבור, אשר לו הזכות לגישה חופשית וכניסה חופשית לחופי הים, כפי שזכותו לנוע בכל דרך ברחבי המדינה". כמו כן נכתב, כי הדבר מהווה "פגיעה בזכות הקניין של הציבור, ובזכותו לאיכות חיים וסביבה נאותים, כל זאת ללא אסמכתא חוקית כלשהי, ובלא שקדם לכך איזון אינטרסים ראוי, הקבוע בחוק".

מצד שני, מן הראוי לציין את עיריית הרצליה, אשר החליטה לבטל את גביית התשלום מהולכי רגל, שהייתה נהוגה בחופי העיר, ואת עיריית חדרה, אשר הפסיקה לגבות כסף בחניון הציבורי הסמוך לחוף אולגה. כמו כן, יש לציין לטובה את עמדת מנכ"ל משרד הפנים, כפי שבאה לידי ביטוי בראיונות בתקשורת ערב פתיחת עונת הרחצה, בהן צוטט אומר: "לאף גורם פרטי, ציבורי או עסקי אין זכות לגבות דמי כניסה לחופי הים של מדינת ישראל".



## הצעת החוק לשמירת הסביבה החופית בהתייחס לרצועת החוף :

### שמירה על איכות הסביבה החופית

(א) לא תאושר תכנית המייעדת קרקע בתחום חוף הים לבנייה, לעבודה או לשימוש כמשמעותם לפי חוק התכנון והבנייה, ולא יותרו או יאושרו עיסוק, פעולה, עבודה או שימוש בתחום חוף הים הטעונים אישור, רשיון או היתר לפי כל דין, אלא אם כן מתקיימים כל אלה:

- (1) מיקומם בתחום חוף הים חיוני לנוכח טיבם ואופיים.
- (2) הם לתועלת הציבור.
- (3) הובטח כי יינקטו האמצעים המיטביים הדרושים כדי למנוע פגיעה בסביבה החופית, וכדי לשקם את הסביבה החופית ולהשיב את המצב לקדמותו אם תיגרם פגיעה כאמור; אמצעים כאמור ייקבעו בתכנית, באישור, ברשיון או בהיתר, לפי העניין.



### זכות הציבור למעבר חופשי

(א) תחום חוף הים יהיה פתוח ונגיש להליכה רגלית לכל אורכו.

(ב) לא יקים אדם מכשול, גדר או מעצור אחר, החוסם את המעבר החופשי לאורך תחום חוף הים, אלא אם כן פעל בהתאם לתכנית או לפי אישור, רשיון או היתר, שניתנו בהתאם להוראות לפי סעיף 3.

(א) השר רשאי להורות לרשות מקומית להכשיר תוואי מעבר להולכי רגל אל תחום חוף הים שבשיפוטה, באופן שיאפשר גישה ומעבר חופשי להולכי רגל לתחום חוף הים.



## עורך החוף

עורך החוף הוא החלק האחורי של רצועת החוף מנקודת המבט של הים, או חזית העיר מנקודת המבט של העיר. בדרך כלל זוהי נקודת המגע בין הבנוי לפתוח, בה רצועת החוף והים משמשים כתכאורה מרהיבה. באזורים העירוניים מגדירה רצועה זו במידה רבה את מהות הקשר בין העיר והים. בשנים עברו, שימש עורך החוף כחצר אחורית לעיר, ואליו נדחקו שימושים נחותים כגון מזבלות, בתי קברות, שטחי אימונים, כבישים ועוד. ברבות השנים, זוהה הפוטנציאל הנדל"ני של עורך החוף, ושורה של פרויקטים מגלומניים הוקמו ברצועה זו. ניסיון העבר מלמד, כי עורך חוף שאינו מתוכנן כהלכה, הבנוי בצורה חומתית, עלול להאפיל ולגמד את החוף, לצמצם את רצועת החוף למינימום ולשלול את הזכות ליהנות הן ממבט פתוח לים, והן מרוח הים.



סי אנד סאן

כפר הים



מגדלי חוף הכרמל

מספר דוגמאות מהשנה האחרונה מעלות את החשש, כי על אף הניסיון המר - לא הופנם הלקח לגבי הצורך להתחשב בפיתוח עורך החוף. יתרה מכך, נראה שדבר לא השתנה, למעט אולי השיטה והיעלמות הבושה. בעבר, מכרו דירות למגורים במסווה של דירות נופש, היום בונים שכונה לעשירים במסווה של הרחבה לקיבוץ במצוקת דיור, בונים פנטהאוז במסווה של קיוסק ומתכננים מלון על המים במסווה של שיקום מצודה טמפלרית.

**'געש על הים'. תחילת העבודות**



## "געש על הים" - שכונה לעשירים במסווה של מצוקת דיור בקיבוץ געש

פרנסי קיבוץ געש, השוכן סמוך לים, פנו לוועדות התכנון על מנת שיאפשרו את הרחבת הקיבוץ, וזאת לאור מצוקת הדיור הקיימת במקום. ועדות התכנון נענו לבקשה, ואישרו תוספת של 120 יחידות. אלא שבגעש חשבו אחרת, והחליטו לפתור את מצוקת הדיור של אנשי האלפיון העליון, שטרם הספיקו לרכוש קרקע בארסוף, שליד קיבוץ שפיים.



במהלך השנה האחרונה החל מיזם משותף של קיבוץ געש ושל חברת "סקום", לבנות ולשווק את שכונת "געש על הים" - 30 בתים צמודי קרקע על מגרשים בגודל של דונם ויותר. מהלך זה לא נעשה במחטף, אלא באישור הוועדה המקומית חוף השרון, שאישרה ביוזעין אף את הקמתן של בריכות שחייה פרטיות בתחום המגרשים. בעקבות פנייה של מפלגת הירוקים בהרצליה, פנה היועץ המשפטי לממשלה לבית המשפט, וזה הורה להפסיק את העבודות בפרויקט.



מקום למחשבה. חוף נווה ים

## 'מקום למחשבה על הים' - שכונת חגורים במסווה אלטרנטיבי

העובדה שחוף נווה ים מיועד לתיירות ולנופש, לא הפריעה לשמונה-עשרה משפחות ויחידים להתיישב בתחילת ספטמבר 2003 בקרוואנים. החזון שעמד לנגד עיני הקבוצה, 'מקום למחשבה', היה להקים מקום הכולל סדנאות, תזונה וחינוך אלטרנטיבי, לידה טבעית ועוד. בראשית הדרך הם חתמו הסכם חכירה לשנה עם קיבוץ נווה ים, עם אופציה לעוד ארבע שנים. ראש המועצה האזורית חוף הכרמל דאג, אריה שימחוני, אישר את המאחז הפירטי עד לתאריך ינואר 2004, ועל פי בקשתם האריך אותו מיד עד

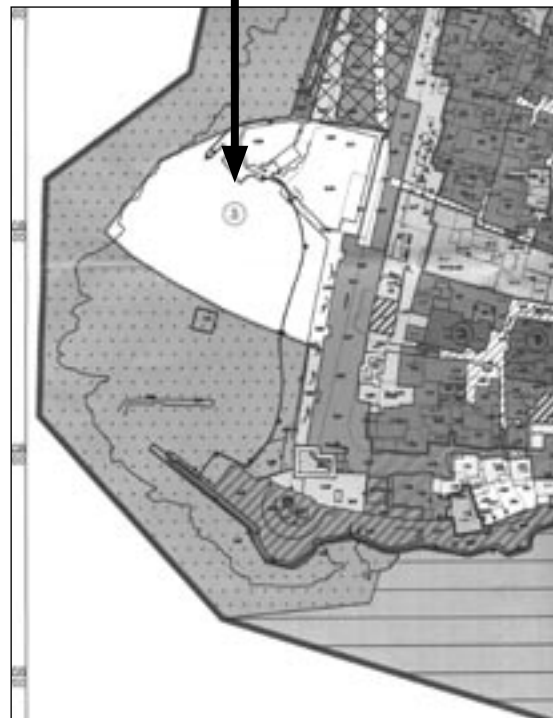
1/6/04, סמוך לתום שנת הלימודים. התרעה של הממונה על הפיקוח במחוז חיפה "כי המשך השארת המבנים במקום לאחר 1 בינואר '04 תהווה הפרת חוק", לצד פעילות משפטית של עמותת 'כחול - ירוק', לא נשאו פרי. יתרה מכך, חברי הקבוצה, אשר עשו ככל הנראה שיעורי בית ולמדו מנסיונם 'המוצלח' של עברייני בנייה אחרים לאורך החוף, שכרו לאחרונה את עו"ד תמי שפיר שתכשיר להם את השרץ, וזו כבר פנתה לקבלת היתר לשימוש חורג המתיר מגורים במקום.

## מלונאות בים ובצל חומות עכו העתיקה במסווה של שיקום מצודה טמפלרית

הוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה צפון הפקידה במהלך השנה שעברה תכנית מתאר לעכו העתיקה (ג/10895). התכנית בכללותה נועדה "לאפשר את פיתוחה של עכו העתיקה, תוך שמירה קפדנית על אופייה המיוחד". אלא שבמסגרת זו, החליטו יזמי התכנית לייעד שטח למלונאות בהיקף של כ-250 חדרים באזור ייחודי, לאורך חומות עכו העתיקה ובשטח הים. מנהל היחידה לארכיאולוגיה ימית ברשות העתיקות, אהוד גלילי, כותב כי מדובר ב"אזור ימי ייחודי, עתיר ערכי תרבות, טבע ונוף". יתרה מכך, העיר עכו הוכרזה בשנת 2000 ע"י ארגון אונסקו כאתר מורשת עולמית, ונכס תרבות של כלל האנושות. ככזו, נדרשת הקפדה יתרה על שימור נופיה וחזותה של העיר, כדוגמה ייחודית לעיר ים תיכונית עתיקה הנושקת לים. פרופ' מייק טרנר, יו"ר הוועדה הישראלית למורשת עולמית, כותב כי "ספק עם בנייה במקום זה תוכל לעמוד בקריטריונים של אתר מורשת עולמית".

הנימוק המרכזי להקמת מלון באזור רגיש זה, הינו כי בדרך זו תשוקם מצודה טמפלרית. אולם בדוח סקר ארכיאולוגי תת ימי - עכו מערב משנת 1995, שנערך ע"י אהוד גלילי ויעקב שרביט מרשות העתיקות, נכתב במסקנות (סעיף ה'): "על פי הממצאים

עכו העתיקה. שטח המיועד למלון בים. מתוך תוכנית המתאר.





**אשדוד. הדמייה של הבינוי בעורף המרינה**



השינויים המוצעים ע"י העירייה: 1. הקטנת השטח הציבורי המרכזי וייבוש האגם. 2. השטח שבין הטיילת לבנייני המגורים משנה ייעוד מתיירות ומסחר למגורים פרטיים. 3. גובה המלונות בחוף יהיה 30 קומות. 4. שטח ציבורי נוסף בעורף המרינה (במקום במרכז)

הארכיטקטורה ברור כי עמדו במקום מבנים מהתקופה הצלבנית שנהרסו או פורקו. יחד עם זאת, לא ניתן לאמור בוודאות כי השרידים הקיימים הם יסודותיה של המצודה הטמפלרית. קשה להשתחרר מהתחושה, כי מדובר בניסיון ציני להציג בנייה מלונאית במסווה של שיקום ושחזור מצודה טמפלרית, שכלל לא ברור אם היתה קיימת.

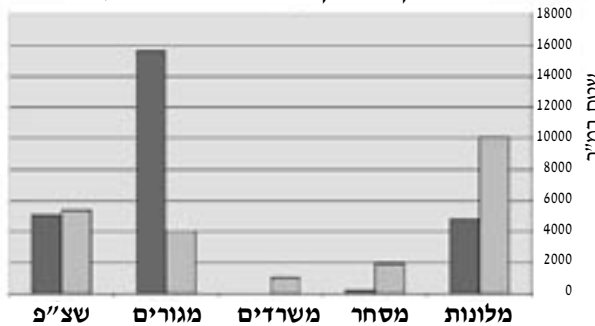
**מרינה אשדוד - תסריט צפוי מראש<sup>6</sup>**

לפני כ-20 שנה נערכה תכנית מתאר לחוף הים של אשדוד, ובמסגרתה נקבעו מספר עקרונות: א. אזור המרינה יהיה המוקד של תיירות ובילוי. ב. באזור המרינה יהיה אזור מגורים בהיקף של 220 יחידות דיור, עבור בעלי הסירות מהארץ ומהעולם.

מאוחר יותר, נערך סקר היתכנות לפרויקט, בו נמצא שהוא אינו כלכלי ולכן יש להוסיף עוד 500 יחידות דיור בחלק המערבי של המרינה. בפועל, אישרו בתכנית 960 יחידות דיור רגילות, ויצרו שכונת מגורים לכל דבר. אך בכך לא תם הסיפור. בימים אלה מקדמים היוזמים, בשיתוף העירייה, שינוי לתכנית המרינה: תוספת של עוד 275 יחידות דיור על חשבון שטחי מלונאות, הגבהה של המלונות הנותרים לכדי 30 קומות, וצמצום השטח הציבורי המרכזי, ובכלל זה ייבוש האגם שתוכנן במרכזו.

וכך, במרוצת השנים, בתהליך צפוי מראש, הופך "מוקד של תיירות ובילוי" לשכונת מגורים לכל דבר ועניין.

השוואה בזכויות הבניה במרינה במ"ר מימין - מצב קיים. משמאל - מצב מוצע



**פנטהאוז במסווה של קיוסק בהכשר הוועדה המחוזית**

חשבנו שהכל כבר נאמר על ה'קיוסק' של אשדוד, אלא שהשנה נתנה הוועדה המחוזית לתכנון ולבנייה דרום הכשר לאחד הסמלים של בנייה בלתי חוקית לאורך החוף - 'קיוסק' בן ארבע קומות שבראשו פנטהאוז. אמנם, אין זה המבנה הגדול ביותר לאורך החוף, אך דרך אישורו מסמלת אולי יותר מכל את חוסר היכולת של מוסדות התכנון לעמוד מול אדם כוחני, שעושה ככל העולה על רוחו ובסופו של יום עוד מקבל פרס מהוועדה. הוועדה התפתלה, ומצאה ניסוח חדשני לחוק התכנון והבנייה כדי להכשיר את המבנה - הקומה העליונה של המבנה הוגדרה כ'קומה טכנית'. הוועדה העדיפה לא לשמוע ולא לראות עדויות, לפיהן בעל הקיוסק מתגורר בנוחות ב'קומה הטכנית'. גם העובדה כי הקיוסק רשום במשרד הפנים כמען מגוריו הרשמי, לא הצליחה לבלבל את הוועדה. וכך, על אף שביט המשפט פסק כבר לפני זמן רב שיש להרוס את הקומות העליונות של המבנה, והתנגדויות של עיריית אשדוד, תושבי העיר והארגונים הירוקים, נותרה הוועדה בשלה.

אישור התכנית המופקדת במתכונתה הנוכחית מהווה נקודת שיא לכשל אכיפתי מתמשך, המתבטאת בשיתוף פעולה בלתי מובן עם פורע חוק, תוך פגיעה בזכויות הקניין והשוויון של כלל הציבור. הכשר כולל בדיעבד על ידי הרשויות האמונות על שמירת החוק, בייחוד בעבירה נמשכת ובוטה כגון זו, משדר לציבור מסר קלוקל של עידוד עבריינות, וזאת בניגוד מוחלט למדיניות תקינה של המנהל ולאינטרס הציבורי. החברה להגנת הטבע, הפורום הציבורי לאיכות הסביבה באשדוד ואדם טבע ודין הגישו ערעור למועצה הארצית על החלטה זו.



הקיוסק והפנטהאוז באשדוד. הוועדה המחוזית הכשירה את עבירות הבניה



דווקא על רקע הדוגמאות שהוצגו, מן הראוי לציין לטובה את הנחיות מנכ"ל משרד הפנים, גדעון בר-לב, מראשית השנה, הקובעות בין היתר כי: "התופעה של עבריינות בנייה היא תופעה קשה וחמורה, המחייבת התייחסות מחמירה מצד כל גורמי השלטון המופקדים על הנושא... **מרכיב ההרתעה בסוג עבריינות זו הוא מרכיב קריטי**, לאור ריבוי העבירות והרווחים הכלכליים הכרוכים בביצוען. אישור תיקון או שינוי לתכנית, בדיעבד, לשם הכשרת עבירות בנייה בוטות, **משדר מסר שלילי לציבור ופוגע ביסוד ההרתעה שבאכיפה**... יתרה מזאת, לעיתים קרובות, בלחץ העובדות המוגמרות, מאשרים מוסדות התכנון תיקונים ושינויים, **שלא עולים בקנה אחד עם עקרונות התכנון הראוי**, ושלא היו מתאשרים מלכתחילה. בכך ניתן עידוד לעבריינות וחוטאים יוצאים נשכרים... במסגרת דיון במוסדות התכנון בתכניות מסוג זה, מוטלת חובה על מוסדות התכנון ליתן דעתם לנסיבות שהובילו לבקשה הנדונה ולתכליתה, **ולתת את המשקל הראוי, בין היתר, לאינטרס הציבורי המובהק שבאי עידוד עבריינות כאמור**" (ההדגשות לא במקור).

## הצעת החוק לשמירת הסביבה החופית בהתייחס לעורך החוף :



### הבטחת הנוף ואויר הים

7. לא תאושר תכנית המייעדת קרקע לבנייה בתחום חוף הים, ובאזורים הגובלים בתחום חוף הים ולא יינתן היתר בהתאם לתכנית כאמור, אלא באופן המבטיח את שני העקרונות הבאים:
- (1) שמירת המבט הפתוח לים מכיוון היבשה.
  - (2) זרימה בלא הפרעה של אוויר הים אל היבשה.

### הערות

1. כל החופים שאינם חופים מוכרזים, או חופים אסורים לרחצה, מוגדרים ככאלה בהם האחריות על הרחצה מוטלת על המתרחץ עצמו, והרשות המקומית אינה מחוייבת להעמיד בהם שרותים כלשהם.
2. מיפוי מפורט על גבי תצלומי אוויר ניתן למצוא באתר משרד הפנים [www.pnim.gov.il](http://www.pnim.gov.il)
3. מבוסס על חוות דעת משפטית של הקליניקה לצדק סביבתי באוניברסיטת ת"א.
4. ת"א 1520/99, אלעד קריאל נ' קיבוץ משמר העמק.
5. מן הראוי לציין לטובה את המוקד העירוני של עיריית ראשון לציון, המעדכן באופן יומיומי על מצב חופי הרחצה בעיר. כמו כן, לטענת משרד הבריאות, נתוני הניטור בחופים המוכרזים מתפרסמים בחודשים יולי - אוגוסט באתר האינטרנט של המשרד.
6. מבוסס על מאמרו של אינג' יוסף ווסט. הן המאמר והן ההדמיה והגרף מופיעים באתר הפורום הציבורי לאיכות הסביבה באשדוד [www.ashdod.info](http://www.ashdod.info)